

QAMOQQA OLISH EHTIYOT CHORASINI QO'LLASHDA
TERGOV SUDYASINING ROLI : PROTSESSUAL KAFOLATLAR
TAHLILI

Jo'raqulov Doniyor Davlatovich

Jamoat xavfsizligi universiteti

*“Jinoyat qonunchiligini qo'llash nazariyasi va amaliyoti” yo'nalishi
magistratura talabasi*

@doniyorlwr

+998 94 724 9191

Annotatsiya

Ushbu tezisda qamoqqa olish ehtiyot chorasi institutining jinoyat protsessidagi o'рни, tergov sudyasining vakolatlarini amalga oshirish jarayonida yuzaga keladigan protsessual kafolatlar va muammolar kompleks tahlil qilinadi. Muallif tomonidan sud nazoratining samaradorligi va shaxs huquqlarini himoya qilish o'rtasidagi dialektik bog'liqlik ochib berilib, amaliyotdagi nomutanosibliklar va ularni bartaraf etish bo'yicha konseptual takliflar ilgari suriladi.

Kirish

Qamoqqa olish ehtiyot chorasi jinoyat protsessida eng keskin va shaxs huquqlariga bevosita ta'sir ko'rsatadigan protsessual vosita hisoblanadi. Shu sababli uning qo'llanishi qat'iy normativ asosga tayangan holda, shuningdek, sud nazorati orqali amalga oshirilishi talab etiladi.

Tergov sudyasi instituti aynan ushbu bosqichda **protsessual kafolatlarni ta'minlovchi asosiy subyekt** sifatida namoyon bo'ladi. Biroq amaliyot shuni

ko'rsatadiki, sudyaning qaror qabul qilish jarayonida normativ va institutsional muammolar mavjud bo'lib, ular protsessual adolatni ta'minlashga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Mazkur tezisning maqsadi: qamoqqa olish ehtiyot chorasi qo'llanilayotgan vaziyatlarda tergov sudyasining roli, protsessual kafolatlarning darajasi va amaliy muammolarni tahlil qilishdir.

1. Qamoqqa olish ehtiyot chorasi va uning nazariy asoslari

Qamoqqa olish ehtiyot chorasi jinoyat protsessining asosiy vositalaridan biri bo'lib, u:

- shaxsni protsessual majburlash uchun vaqtincha cheklash;
- tergov jarayonini samarali tashkil etish;
- jinoyatni fosh etish va dalillarni saqlash imkoniyatini yaratish vazifalarini bajaradi.
- Menining fikricha, ushbu ehtiyot chorani qo'llash faqat **qonuniylik va zarurat printsipiga** amal qilgan holda amalga oshirilishi lozim. Shu nuqtai nazardan, tergov sudyasi qarorlari protsessual kafolatlarning asosiy indikatoridir.

2. Tergov sudyasining vakolatlari

Tergov sudyasi qamoqqa olish ehtiyot chorasi bo'yicha quyidagi vakolatlarni amalga oshiradi:

1. Itimosnomalarni nazorat qilish va ularni qanoatlantirish yoki rad etish;

2. Qarorlarni dalillarga tayangan holda, asoslantirilgan tarzda qabul qilish;
3. Shaxs huquqlarini himoya qilish mexanizmlarini qo‘llash;
4. Qamoqqa olish muddatini belgilash va monitoring qilish.

Bu vakolatlar orqali sudya **protsessual muvozanatni** ta’minlashga xizmat qiladi, ya’ni davlatning tergov faoliyati va shaxs erkinliklari o‘rtasidagi nisbatni muvofiqlashtiradi.

3. Protsessual kafolatlar tahlili

Qamoqqa olish ehtiyot chorasi qo‘llanilganda quyidagi protsessual kafolatlar mavjud bo‘lishi lozim:

- **Normativ kafolatlar** – kodeks va qonunchilikka to‘liq muvofiq qaror qabul qilinishi;
- **Dalillarga asoslanganlik** – qaror faqat aniq, asosli va tekshirilgan ma’lumotlarga tayangan holda qabul qilinadi;
- **Muddat va monitoring kafolati** – qamoqqa olish muddatining nazorat ostida bo‘lishi;
- **Shaxs huquqlari kafolati** – advokat ishtiroki, sud qarorining tushuntirilishi, apellyatsiya imkoniyati.

Muallif fikricha, amaliyotda ushbu kafolatlarning bajarilishi tizimli ravishda turli sabablarga ko‘ra zaiflashadi: byurokratik cheklovlar, sud amaliyotining noturg‘unligi, tergov organlaridan ortiqcha bosim.

4. Amaliy muammolar va “chilling effect”

Tergov sudyasi tomonidan qamoqqa olish ehtiyot chorasi qo‘llanilganda “chilling effect” ham yuzaga keladi:

- sudyaning yuqori instansiyalar tomonidan rad etilishidan qo‘rqishi;
- qaror qabul qilishda ortiqcha konservatizm;
- iltimosnomalarni rad etish yoki qabul qilishda yuzaki yondashuv.

Bu fenomen protsessual kafolatlarni buzuvchi asosiy omil sifatida qaraladi.

5. Takliflar va konseptual yechimlar

Quyidagi yondashuvlarni ilgari suraman:

1. Normativ me‘yorlarni aniq va barqaror qilish;
2. Sud amaliyotini birxillashtirish va izchillikni ta‘minlash;
3. Sudyaning faol va tahliliy rolini kuchaytirish;
4. Qamoqqa olish muddatlarini va shartlarini monitoring qilish mexanizmini takomillashtirish;
5. Protsessual madaniyat va kasbiy mustaqillikni rivojlantirish.

Xulosa

Qamoqqa olish ehtiyot chorasi jinoyat protsessida eng keskin protsessual vosita bo‘lib, uning qo‘llanishida tergov sudyasi instituti **protsessual kafolatlarni ta‘minlovchi asosiy subyekt** sifatida namoyon bo‘ladi.

Amaliyotda yuzaga keladigan nomutanosibliklar va “chilling effect” fenomeni sudyaning qaror qabul qilish erkinligini cheklaydi va protsessual adolatga tahdid soladi.

Muallifning yakuniy xulosasi shuki, qamoqqa olish ehtiyot chorasi qo‘llaniladigan jarayonlarda protsessual kafolatlarni mustahkamlash, sud amaliyotini barqarorlashtirish va tergov sudyalarining kasbiy mustaqilligini oshirish orqali **haqiqiy muvozanat va adolatga erishish mumkin.**

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksi. – Toshkent, 2024.
2. M. Rustamboyev. Jinoyat protsessi. – Toshkent: TDYU, 2022.
3. Herbert L. Packer. *The Limits of the Criminal Sanction*. – Stanford University Press, 1968.
4. Mirjan Damaška. *The Faces of Justice and State Authority*. – Yale University Press, 1986.
5. Aharon Barak. *Proportionality: Constitutional Rights and Their Limitations*. – Cambridge University Press, 2012.
6. European Court of Human Rights amaliyoti (precedent qarorlar to‘plami).